

Kamu Yönetiminde Etiğin Felsefi Çerçevesi: Kuramsal Bir İzah Girişimi

A. Muhammet Banazılı*

Öz

Kamu yönetiminde etik kamu personelinin kamu hizmetlerini ifa ederken uymaları gereken dürüstlük, tarafsızlık, toplumsal adalet ve kaynak israfından kaçınma gibi ahlaki ilke ve değerler bütününe ifade etmektedir. Kamuda etik olgusu bilim tarihinin değişik dönemlerinde farklı bilim alanlarındaki düşünürlerin de ilgisini çekerek her bir teorisyen kendi çalışma disiplini içerisinde mezkûr mesele üzerine tartışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmanın amacı ise kamu yönetiminde etiğin teorik çerçevesini ele almaktır. Kamu yönetiminde etiğin felsefi çerçevesi kural (deontoloji), sonuç (teleoloji) ve erdem olmak üzere üç farklı kuram üzerinden irdelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniğinden yararlanılarak kuramsal bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda kamuda etik olgusu I. Kant, J. Rawls, R. Nozick, J. Bentham, J. S. Mill, Aristoteles ve A. MacIntyre'nin argümanları bağlamında izah edilmiştir. Bu açıklamalar ışığında belli başlı etik kodların çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Elde edilen etik kodlar bağlamında kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Etik, Kamu Yönetiminde Etik, Kamuda Etiğin Teorik Çerçevesi.

Philosophical Framework of Ethics in Public Administration: An Attempt of Theoretical Explanation

Abstract

Ethics in public administration refers to a set of moral principles and values, such as honesty, impartiality, social justice and avoidance of waste of resources, that public officials should observe in the performance of public services. The phenomenon of ethics in public administration has attracted the attention of thinkers in different fields of science in different periods of the history of science, and each theorist has made discussions on the aforementioned issue within their own discipline of study. The aim of the study is to discuss the theoretical framework of ethics in public administration. The philosophical framework of ethics in public administration is analysed through three different theories: Rule (deontology), result (teleology) and virtue. In the study, a theoretical research was carried out using the technique of document analysis, which is one of the qualitative research methods. As a result of the study, the phenomenon of ethics in the public sector was explained in the context of the arguments of I. Kant, J. Rawls, R. Nozick, J. Bentham, J. S. Mill, Aristotle and A. MacIntyre. In the light of these explanations, an attempt has been made to outline the framework of certain ethical codes. In the context of the ethical codes obtained, evaluations have been made regarding the provision of public services.

Keywords: Ethics, Ethics in Public Administration, Theoretical Framework of Public Ethics.

*Dr. Öğr. Üyesi | Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri ABD
muhammetbanazili@tarsus.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5088-9587
DOI: 10.36484/liberal.1513480

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 30, Sayı:117, Kış 2025, ss. 139-165.

Gönderim Tarihi: 9 Temmuz 2024 | Kabul Tarihi: 27 Aralık 2024

Giriş

Günümüzde etik kavramı ve olgusu sadece felsefe veya siyaset bilimi alanları içerisinde değil aynı zamanda kamu yönetimi, hukuk, eğitim bilimleri, işletme yönetimi ve sosyoloji gibi diğer bilimsel alanlarda da incelenmekte olan ve farklı meslek dallarında yerine getirilmesi gereken ahlaki ilkeler bütünü ifade etmektedir. Bu nedenle etiğin siyaset, yönetim, uluslararası ilişkiler, sanat, yargı, medya, spor ve tıp gibi farklı disiplinler içerisinde yer alan dinamik ve dönüşüm geçiren bir olgu olduğunu belirtmek gerekmektedir (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 34-35). Dolayısıyla etik, multi-disipliner bir terim olmakla birlikte hem ahlaki davranış konusunu inceleyen hem de kamu görevlilerinin faaliyetlerini başarılı şekilde uygulayabilmelerini sağlayan önemli bir sistematik düşünce disiplini.

Kamu yönetiminde etik konusu, özellikle 1970’li yılların ortalarında kamu yönetiminde reform girişimlerinin gündeme gelmeye başlamasıyla birlikte oldukça önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Fejzullahu ve Battali, 2019: 267). Öte yandan kamu yönetiminde sosyal sermayelerin kamu hizmetlerinde özel iltimaslara ve adaletsizliklere neden olarak (Bailey, 1964: 241) Weber’in gayri şahsi bürokrasi ilkesini zedelemesi ile kamu yönetiminde yaşanan yapısal¹ ve işlevsel² sorunlardan ötürü (Emini, 2019: 138) kamu yönetiminde etik problemi daha çok görünür olmaya başlamıştır. Bu yüzden günümüzde kamu yönetiminde etik konusunun toplumsal, yasal ve felsefi boyutlarıyla irdelenmesi gerekliliğinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Keza Frederickson (2015: 9-10) felsefenin, normların ve teorilerin devletlerin yapısının ve eylemlerinin anlaşılabilmesi için birer yol gösterici unsur olduğunu belirtmiştir. Kamuda etik üzerine yapılacak olan çalışmaların felsefe ya da farklı teoriler yordamıyla yürütülmesinin bu alandaki çalışmalara anlam katabileceğini öne sürmüştür.

Etik kavram ve olgusu felsefi, tarihsel ve kategorik olmak üzere üç düzeye ayrılmaktadır. “Felsefi düzeyde etik” epistemoloji, estetik ve metafizik konularına odaklanmaktadır. “Tarihsel düzeyde etik” Grek Etiği, Greko-Romen Etiği ve Orta Çağ Etiği gibi belirli dönemlerde yaşamış olan toplumları etik yönden incelemektedir. “Kategorik düzeyde etik” ise etiği bir meslek, statü ve iş olarak ele almaktadır. Siyaset etiği, etiğin kategorik alanında yer alırken; yönetim bilimi açısından etik, felsefi alan içerisinde yer almaktadır (Nawawi,

1 Kamu yönetiminin yapısal sorunları kapsamına; dışı kapalılık, merkeziyetçilik, kuralcılık, gizlilik, hantallık, örgütsel büyüme, hiyerarşik sorunlar, yönetim kapasitesinin yetersizliği, kuralcılık ve örgütsel büyüme girmektedir.

2 Kamu yönetiminde işlevsel sorunlar arasında yozlaşma, yolsuzluk, liyakat, kırtasiyecilik, sorumluluk almaktan kaçınma, işlemlerin uzun zaman alması yer almaktadır.

2018: 2). Nitekim bu çalışmada da yönetim bilimi disiplini içerisinde tartışılmakta olan konuların başında yer alan kamu yönetiminde etik anlayışı, felsefi alan içerisinde açıklanmaya çalışılmaktadır.

Etiğin, kamu etiğine veya diğer bir ifadeyle “meslek/iş/örgüt etiğine” dönüşüm sürecine dair iki farklı argüman öne sürülmüştür. Övgün ve Tosun (2018, 457-458) etiğin, yönetim olgusunun ortaya çıkmasından itibaren var olmasına karşılık kamu etiğinin kurumsallaşmasının 20. yüzyıldan itibaren başladığını öne sürmüşlerdir. 20.yüzyıl itibarıyla modern kamu yönetimi yaklaşımının ortaya çıkmasıyla kamu etiği bu yeni yönetim paradigmasına sonradan eklenerek adeta yeniden doğuş sürecini başlatmıştır. Modern kamu yönetimleri yönetsel ve iktisadi sorunları tek başlarına çözmede yetersiz kalmışlardır. Bu yetersizlik durumuyla birlikte bürokrasiler de kriz içerisine girmişlerdir. 20. asrın sonlarında devletlerin kendilerini yeniden inşa edebilmelerinin yolu ise kamu etiğini normatif meşruiyet zeminine oturtulmasında görülmüştür. İkinci argüman ise aslında birinci görüşü destekler niteliktedir. Müstakil bir disiplin olarak kamu etiğinin ortaya çıkması özellikle 1940’lı yıllarda Amerika’da kamu yönetimi konulu dergilerde kamu etiği özel sayılarına yer verilmesiyle başlamış ve 1990’lı yıllara kadar yine kamu etiği temalı bilimsel konferanslar düzenlenmiştir. Ayrıca salt olarak bu alana özgü yayımlanan bilimsel kitapların sayısında artışlar olmuştur (Özkal-Sayan, 2020: 166-167). 20. yüzyıla birlikte kamuda etik tartışmaları modern kamu yönetimi sonrası süreçlerle ve akademik mecrada yaşanan gelişmelerle ivme kazanmıştır.

21. yüzyıla gelindiğinde liberalizmin hâkim ideoloji konumunda olduğuna dair görüşler yaygınlaşmıştır (Bazela, 2020: 43). Böylelikle bireysel hak ve özgürlüklerin savunulması ve demokrasi kapasitesinin geliştirilmesine yönelik tartışmalar hız kazanmıştır (Cingranelli vd., 2023: 4). Bu gelişmelerden kamu yönetimleri de etkilenmiştir. Devletin daha demokratik nasıl yönetileceği ve bunun yanında kamu yönetimine etik kültürün nasıl yerleştirilebileceği gibi konular önemli birer tartışma sahası olmuştur (Taş ve Korkmaz, 2023: 304). Günümüzde ise özellikle değişen ve dönüşen küresel şartlara bağlı olarak insan nüfusu ve ihtiyaçları da çeşitlilik göstermekte, devlet idarelerinin hizmet sunmak zorunda kaldığı alan genişlemekte ve araçları artmaktadır. Devletin büyümesi anlamına gelen bu durum ise yönetimde kayırmacılık, yolsuzluk, denetimsizlik, liyakatsizlik, kapalı yönetim, siyasallaşma, hizmette kalite yetersizliği (Aktan, 2011: 38; Akçakaya, 2016: 669), temsili demokrasi çıkmazı (Zengin, 2020: 11), insan hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması (Yayla, 2012: 22) gibi kritik öneme sahip problemleri ortaya çıkarmıştır. Etik olgusu yönetsel ve siyasal alanda daha ciddi tartışmalara zemin hazırlamış hem siyasal iktidarlar

hem de demokratik kurumlar tarafından kamuda etik dışı uygulamaların engellenmesine yönelik strateji ve politikalar üretilmeye çalışılmıştır.

Kamu yönetiminde neyin etik olduğu, neyin etik olmadığı konusunda bakış açıları farklılık göstermektedir. Bu çeşitliliğe rağmen etik meselesini izah etmek için birtakım fenomenlerden istifade edilebilir. Kamu yönetiminde etiğe ilişkin literatür taraması yapıldığında kural (deontolojik), sonuç (teleolojik) ve erdem yaklaşımlarının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır (Songklin, 2016: 390; Demirci, 2007; Usta, 2010: 166-168). Bu noktada bir durumun belirtilmesinde fayda vardır. Araştırma, belli başlı liberal teorisyenlerin geliştirmiş oldukları felsefi argümanların tümünü derinlemesine analiz etmekten ziyade kamu yönetiminde etikle ilintili olduğu düşünülen yaklaşımlar ve fikirler çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla araştırmada mezkûr kavramlar üzerinden kamu yönetiminde etik konusu ele alınmış olup “etik konusunda yaygın olarak karşılaşılan deontolojik, teleolojik ve erdem etiği yaklaşımları bağlamında kamu yönetiminde etik kodlar üretilebilir mi?” sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulguların hem kamu sektöründe etik ikilem yaşayan ve etik problemlerle karşılaşan kamu görevlilerine yardımcı olabilmesi hem de etik kodların kamu sektörlerine yerleştirilerek toplumsal farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır. Zira kamu yönetiminin etik ilke ve değerlerle donatılması yalnızca örgütsel ve hukuksal değişikliklerle gerçekleşmesi zordur. Bunun yanında bu değişim ve dönüşümlerin hiyerarşinin her düzeyindeki personel tarafından benimsenmesi ve etik bilincin topluma aktarılarak kamusal farkındalığın artırılmasıyla mümkün olabilecektir (Akdeniz, 2019: 27).

Çalışmayı diğer çalışmalardan ayırt eden yanının ise kamu yönetiminde etik konusunu örgütsel yapılanma ve mevzuat düzenlemesi açısından ele almaktan ziyade (Aydın, 2016; Çatır, 2019; Doğan ve Karataş, 2011; Usta ve Yıldırım, 2023: 1122-1123; Gökçe ve Örselli, 2011: 47; Taş ve Korkmaz, 2023: 311) kamu yönetimi, etik ve felsefe disiplinleri arasında bir bağlantı kurmaya çalışarak yönetim bilimi literatürüne hizmet edebileceği düşüncesidir. Çalışmada belirlenen araştırma sorusuna yanıt bulabilmek ve hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası kütüphane taraması yapılmıştır. Çalışma giriş ve sonuç hariç olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde etik ve kamu yönetimi etiği kavramlarına yer verilerek kamu personelinin, kamu hizmetlerini yerine getirirken sahip olması gereken belli başlı özellikler sıralanmıştır. İkinci bölümde kamu yönetiminde etiğin felsefi temellerini teşkil eden deontoloji, teleoloji ve erdem etiği teorilerine değinilerek çalışmanın ana temasını oluşturan diğer kısımlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde kurula/yasalara dayalı etik

yaklaşımı (deontoloji) Immanuel Kant, John Rawls ve Robert Nozick'in; dördüncü bölümde sonuca dayalı etik yaklaşımı (teleoloji) Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'in; beşinci bölümde erdeme dayalı etik yaklaşımı (erdem etiği) Aristoteles ve Alasdair MacIntyre'in argümanlarıyla irdelenerek kamuda etik olgusu ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise ele alınan teorisyenlerin kamu etiğiyle ilgili yaklaşımlarının kamu yönetiminde nasıl kullanılacağı üzerine tartışmalara yer verilmiştir.

Etik ve Kamu Yönetimi Etiği

Yunanca “gelenek” ve “tutum/davranış” anlamlarına gelen ve ilk kez Aristoteles ve Platon tarafından kullanılan etik kavramı felsefenin ahlaki değerlerini inceleyen bir disiplindir (Özdemir, 2008: 182). Grekçe *ethikos* kavramı Latin kökenli devlet adamı Cicero tarafından gelenek ve karakter anlamlarını içeren *moralis* kavramıyla kullanılmıştır. *Ethikos* kavramı önce Arapça'ya akabinde Türkçe'ye huy, töre ve karakter kelimeleriyle geçmiştir. Bu bakış açısından hareketle etik ve ahlak kelimelerinin felsefi, dilsel ve tarihsel olarak aynı anlamda kullanıldığı söylenebilir (Yılmaz, 2009: 68). Etiğe ilişkin yapılan çeşitli tanımlara bakıldığında etik olgusuna daha ziyade ahlak odaklı yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Ahlak ise insanların dahil oldukları kurallar ve ilkeler bütünüdür. Diğer bir ifadeyle ahlak, insan ilişkilerinde “doğru” veya “iyi” ya da “yanlış” veya “kötü” olarak isimlendirilen değer yargıları ifade etmektedir (Kayacı, 2022a: 351). Farklı bir bakış açısına göre etik, bir toplumdaki informal biçimde oluşan fakat yerine getirilmediğinde cezai müeyyidesi olan kurallar bütünüdür. Etik kavram ve olgusu belli bir kurum açısından ele alındığında, uyulması gerekli olan kuralların belirlendiği ve uyulmaması halinde yasal sonuçlar doğuran kurallar bütünüdür. Bu açıklamalardan hareketle belirtilmesi gereken nokta, bir kurumun veya kişinin herhangi bir yasal yaptırım unsurlarını göz önüne almadan yerine getirilen görevin içselleştirilerek kurallara riayet edilmesidir. Bu durumun gerçekleşmesi takdirde bir kurumda veya toplumda etik kültüre önem verildiğinden bahsedilebilmektedir (Yıldırım, 2024: 3-4). Dolayısıyla ahlak etiği olarak da adlandırılabilir olan etiği (Bayram, 2005: 43-44) bireyin nasıl yaşamalıyım, iyi nedir, kötü nedir sorularına insani, politik ve yönetsel alanlarda yanıt aradığı felsefenin bir alt dalı olarak tanımlayabilmek mümkündür.

Tarihsel süreç içerisinde etik kavramı daha çok siyaset felsefesiyle iç içe işlenmiştir. Kamu yönetimi ve siyaset doğaları gereği kesiştikleri için yönetsel etik ve siyasi etik ayrımını güçleştirmektedir (Gedikaya, 2022: 135). Bundan dolayı etik kavramı ele alınırken hem yönetenlerin hem de yönetilenlerin

ahlaki yapıları üzerinde durulmuştur. Nitekim yakın dönemde etikle ilintili yayımlanmış olan çalışmalara bakıldığında siyasete ilişkin söylemlerin temellerinin ahlaki öğütlere dayandığına rastlamak tesadüf değildir. Bu durum elbette sadece günümüze has bir durum değildir. Yönetenler ve yönetilenler açısından etik tartışmaları hem Sokrates, Platon ve Aristoteles hem Kınalızade Ali Efendi, Yusuf Has Hacıp ve Nizamü'l Mülk gibi İslami düşünürler tarafından hem de yakın dönemde Avrupalı düşünce tarzının önde gelen isimlerinden olan Machiavelli ve Kant gibi teorisyenler tarafından da üzerinde durulan bir olgu olmuştur (Ateş ve Oral, 2003: 58). Her bir düşünür kendi döneminde farklı iddialarda bulunmuş olup etik ve devlet idaresi arasında doğrudan ilişki kurulmuştur. Bu kapsamda devlet idaresi hakkaniyet, erdem, adalet ve ahlak gibi etik sorunlarla bir arada ele alınmıştır (Özkal-Sayan, 2020: 163-164). Siyaset ve yönetim dikotomisinin zor olmasından dolayı siyaset felsefesini ilgilendiren bazı meseleler doğrudan yönetim sistemlerine de tesir etmiştir. Etik olgusu Antik Yunan siyaset ve yönetim düşüncesinden kadim Osmanlı İmparatorluğu'na ve Avrupa tarzı siyaset-yönetim yaklaşımlarını inceleyen teorisyenlerin merkeze aldıkları tartışma konuları arasında yer almıştır.

Kamu yönetiminde etik, kamu hizmetleri yerine getirilirken ne yapılması veya neyin yapılmamasına ilişkin bir rehber, referans ve yol gösterici değerler bütünüdür. Ayrıca kamu hizmetlerinin sunulması aşamasında kamu personelinin davranış ile eylemlerini iyi veya kötü olarak değerlendirebilmesine yönelik bir standart görevi de görmektedir (Nawawi, 2018: 2). Diğer bir ifadeyle kamuda etik, bir kurumda kamu hizmeti ifa eden personelin hizmeti sunarken takınacağı tutum ve davranışlarının nasıl olması veya olmaması gerektiği hakkında yol gösteren bir dizi ahlaki değerler sistemidir (Resnik, 2008; Ondrova, 2017: 257-258). Bunun yanı sıra kamuda etiğin iki işlevi bulunmaktadır. İlki, kamu bürokrasisi içerisindeki hizmetlerin yerine getirilirken iyi olan ve kamusal faydanın elde edilebilmesi için personel eylemleri birer referans noktası olmasıdır. İkincisi kamuda etik değerler sayesinde kamu bürokrasisi içerisinde yürütülen işlemlerin kamusal yararı tesis edip etmediğine veya yapılan hizmetin iyi olup olmadığını kontrol etmeye yarayan bir tür etik denetim aracıdır (Šimonis, 2017: 91; Önen ve Yıldırım, 2014: 108). Yani kamu yönetiminde etiğin özünde, kamu personelinin, kamu hizmetlerini sunarken görev, yetki ve sorumluluklarını ahlaki kaidelere ve yasal düzenlemelere göre hareket etmesi yer almaktadır. Yönetimsel etikle ilgili yer alan düzenlemelerden çoğu topluma hizmet süreçlerinde personel-halk ilişkisini, kamu kaynaklarının kullanımını ve finansal yönetim süreçlerinin nasıl ve ne şekilde yerine getirileceğini kapsamaktadır.

Kamu yönetiminde etik olgusunu önemli kılan belli başlı gerekçeler bulunmaktadır (Romenelli, 2023: 7; Kavkalı ve Yeşiltaş, 2018; Menzel, 2015; Shafritz vd., 2011: 187): İlk olarak kamu yönetiminde etiğin sağlanabilmesi kamuya olan güveni teşvik etmektedir. Vatandaşlar kamu yöneticilerinden kamunun menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerini, adil ve hakkaniyete uygun kararlar almalarını beklemektedir. Ayrıca kamu çalışanlarının etik ilkelere uygun şekilde hizmet vermeleri vatandaş ile devlet arasında güven duygusunun oluşumunda da yardımcı bir faktördür. Kamuda etiğe gerekli hassasiyetin verilmemesi kapalı yönetim, yolsuzluk, liyakatsizlik ve hesap vermeyen bir yönetim mantığının doğmasına yol açabilmektedir. İkinci olarak kamu yönetiminde etik, kararların sağlam ahlaki ilkelere dayalı olarak alınmasını sağlamaktadır. Kamu yöneticileri yalnızca siyasi çıkar veya kişisel kazanç temelinde kararlar aldıklarında, kamu güvenini ihlal etmek ve etik sorumluluklarını tehlikeye atmak riskleriyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Üçüncü olarak kamu yönetiminde etik, idarenin eylem ve işlemlerinde şeffaflığı ve hesap verebilirliği teşvik etmektedir. Öte yandan kamu yöneticilerinin karar alma süreçlerinde şeffaf ve eylemlerinden dolayı hesap verebilir olmak gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Kamu yöneticileri etik bir şekilde hareket ettiklerinde, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun hareket etmiş olacaktırlar. Böylelikle kamu yönetiminde yolsuzluğu önlemek kolaylaşabilir ve kararların kamu yararına hizmet edebilecek biçimde alınması sağlanabilir. Dördüncü ve sonuncusu ise kamu yönetiminde etik, güçlü bir kurum kültürünün geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Etik ilkelere öncelik verildiğinde, kamu yöneticileri doğruluk, dürüstlük ve hesap verebilirlik kültürünün oluşmasına katkı sağlayabilir. Buna bağlı olarak informal kurumsal normların oluşumunun önüne geçilebilir. Güçlü bir kurum kültürü, etik dışı davranışların önlenmesine ve kamu yöneticileri için olumlu bir çalışma ortamının teşvik edilmesine yardımcı olabilmektedir.

Çoğu kamu kurum ve kuruluşunun etik davranışlar için rehber niteliğinde uygulama ilkeleri bulunmaktadır. Buradaki amaç, kamu çalışanlarının makamlarını kişisel çıkarları doğrultusunda kullanmalarını engellemektir. Yasaklanan pek çok eylem ve işlemde, personelin kamusal işler aracılığıyla menfaat elde etmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Bu etik uygulama ilkeleri genellikle özel bir örgüte özgü iken etik kurallar ise belli bir mesleki kategoriye kapsamaktadır. Etik kurallar, personelin mesleklerini yürütürken uygulamayı kabul ettikleri kurallardır (Kesgin, 2017: 187). Kamu görevlileri hizmet verdikleri kurum veya kuruluşun, milli çıkarları ve toplumsal refahı önceleyen misyon ve vizyonuna bağlı olarak faaliyetlerde bulunmalıdır. Örgüt tarafından tanımlanan misyon ve vizyonun sürekliliğinin tesis edile-

bilmesi için personel tüm faaliyetlerini dürüstlük, nesnellik, liyakat, adalet, eşitlik ve tarafsızlık ilkeleri dahilinde yürütmelidir. Bunun yanı sıra kamu görevlilerinin yapacakları her türlü eylem ve işlemi dil, din, felsefi inanç, siyasi görüş, cinsiyet, ırk ve benzeri farklılıkları gözetmeksizin hizmetlerini keyfiyetten uzak, gayri şahsi, liyakate dayalı ve bireysel hakları gözeterek yürütmesi gerekmektedir (Goss, 1996: 583). Kamu hizmetlerinin bu şekilde karşılanması hem kurumsal saygınlığı hem de vatandaşın kuruma olan güvenini artırmaktadır (Demir, 2014: 16; Akıllı vd., 2013: 11). Dolayısıyla kamu görevlilerinin hizmet yürütürken ve karar alırken belirtilen ilkeleri tatbik etmesi ve bu değerleri benimsemesi durumunda etik yönetim anlayışından söz etmek mümkün olacaktır (Eryılmaz, 2008: 7).

Etik davranışın ortaya konulabilmesi için kamu çalışanlarının gerek yasalara uygun hizmet sunması gerekse kurum içerisinde yürürlüğe konulmuş olan kurallar dahilinde hareket etmesi beklenmektedir. Tabii bu kurallara yalnızca kamu çalışanlarının değil vatandaşların ve siyasetçilerin de uyarak keyfi arzulara göre davranış sergilenmemelidir. Hukukun üstünlüğü ilkesi net bir şekilde ortaya konularak bu ilke doğal adaletin teminatı olmalıdır. Bu şekilde hem yönetenlerin geçici ve keyfi kararlarının önüne geçilmesi sağlanabilecek hem de vatandaşların kanunlar önünde eşitlik, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi gibi ilkeler hukukun üstünlüğüyle işlerlik kazanabilecektir. İşte özgür olan toplum ile özgür olmayan bir toplum arasındaki farkların saptanabilmesindeki en güçlü belirti hukukun üstünlüğü ilkesinin korunup korunmadığıyla ilgilidir (Butler, 2021: 122-123). Aynı zamanda kamu çalışanları, kamusal kararlar alırken bu standartlara işlerlik kazandırabilmesi adına istekli olmalı ve daima kurumun temel değerlerine bağlı olmayı dikkate almalıdır. Şüphesiz, bu şekilde, yapılacak olan kamu hizmetinin meşruiyeti de tesis edilmiş olacaktır (Hejka-Ekins, 2019). Aksi durumda, yani kamuda etik ilkelerin yerine getirilmemesi halinde meydana gelecek olan olumsuz çıktıların sorumlusu da yine kamu çalışanı olacaktır.

Kamu yönetiminde etikle ilgili yapılan açıklamalara bakıldığında aslında bu olgunun soyut ve birçok alanda ele alınması zor olan konular arasında yer aldığı anlaşılabilmektedir. Çünkü kamu yönetiminde etiğin sağlanabilmesi bir pratiğin, programın veya aracın geliştirilmesiyle mümkün olabilecek kadar yalın değildir. Nitekim herhangi bir enstrümanla etik olgusunu kamuya aktarabilmek oldukça zor bir uğraştır. Bu nedenle gerek işe alımların yapılması ve politik kararların verilmesi gerek devlet bütçesinin etik kaidelere göre kullanılması konularında ahlaki olunabilmesi için etik teorilerinden yararlanmak doğru olmaktadır. Buradan çıkan sonuç aslında bir kamu yöneticisi açısından etik kararların alınıp uygulanmasının bir hayli güç olduğudur.

Kamuda etik alanındaki bu zorlukların aşılması için Platon, Aristoteles, Aziz Augustine, Kant, Mill ve daha yüzlerce teorisyen etik konusunu ele alarak kuramsal bir zemine oturtmaya çalışmışlardır (Groen, 1981: 135-136).

Kamu Yönetiminde Etiğin Kuramsal İskeleti: Kural (Yasa), Sonuç ve Erdem

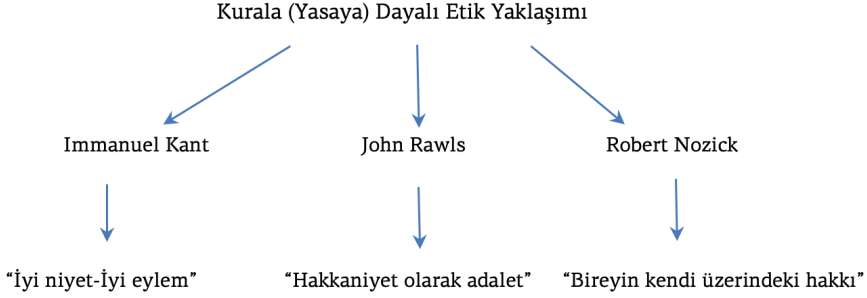
Araştırmanın ilk bölümünde belirtildiği üzere neyin etik olduğu ve neyin etik olmadığı sorularına verilen yanıtlar, etiğin kuramsal olarak da farklı perspektiflerce yorumlanmasına neden olmuştur. İşte bu noktada Batı'da Aristoteles, Immanuel Kant ve Jeremy Bentham'ın öncülüğünde üç temel etik yaklaşımı doğmuştur. Aristoteles adalet, yardımseverlik, saygı ve cömertliği ahlak anlayışının merkezine almıştır. Immanuel Kant ahlak yaklaşımının odağına amaçsal ahlakı reddederek bunun yerine rasyonel bir ahlak yaklaşımı olan ödev olgusunu koymuştur. Jeremy Bentham ve onunla benzer görüşleri savunanlar ise çoğunluğun iyiliğini ve faydasını garanti altına alacak ilkelelerin var olması halinde eylemlerin etik olabileceğini öne sürmüşlerdir. Batı etik felsefesine ön ayak olan düşünürler elbette adı geçen üç teorisyenle sınırlı değildir (Mukhopadhyay, 2022; Brito, 2010: 95-96). John Stuart Mill ve John Rawls'da etik felsefesinin temel ilkelerini ortaya koyma gayreti içerisine girmişlerdir. Rawls ise adaletli olunması halinde etik olunabileceğini belirtmiştir. Adaletin ilkelerini bireyin, başkalarının haklarını ihlal etmeden kendi özgürlüğünü genişletebilmesi ve bireyin sosyo-ekonomik ortamdaki avantajlardan yararlanabilmesi olarak belirlemiştir. Mill'e göre ahlaki eylemin kriteri insan davranışlarının belli bir amacı olmasıdır. Fakat amacı olan her eylem etik olmadığından dolayı eylemin sonucu itibarıyla bireye fayda sağlaması gerekmektedir (Almagor, 2017: 440-441). İnsan eylemleriyle ilgili olan, eylemin hangi koşullar altında gerçekleştirildiği; eylemin neyi amaçladığı; eylemin hangi sonuçları doğurduğu; yapılan eylemin doğru olup olmadığı gibi dinamikler kamu etiğinin altında yatan etkenlerin farklı teoriler bağlamında soruşturulmasını elzem kılmaktadır (Usta, 2011: 42). Çünkü kamu etiği ile felsefe arasındaki bağlantının bilimsel olarak açıklanmaması durumunda kamu etiği bir "mevzuat" olmanın ötesine geçemeyecektir (Özkal-Sayan, 2020: 168-169). Bundan dolayı politik düşünceler tarihinde farklı etik teorilere rastlamakla birlikte bunları genel itibarıyla kural (deontoloji), sonuç (teleoloji) ve erdeme dayalı etik yaklaşımlar şeklinde üç kategori altında toplamak mümkündür. Sıralanan etik yaklaşımlarının ne anlam içerdikleri ve hangi düşünür tarafından savunulduklarının irdelenmesinde fayda vardır.

Kurala/Yasalara Dayalı Etik Yaklaşımı (Deontoloji)

Deontolojik kurallar veya Immanuel Kant'ın ahlak teorisi olarak da nitelenen kurala dayalı etik "görev/sorumluluk bilimi" anlamına gelmektedir (Usta, 2011: 44). Bu yaklaşıma göre, genellikle bir otorite tarafından oluşturulmuş olan kuralların, sorumlulukların, ödevlerin ve yasaların anlaşılması gerekmektedir (Koven, 2015). Özü itibarıyla yasal düzenlemeler bilinçli olarak (ussal) konulan birbiriyle tutarlı soyut kurallar manzumesidir. Yönetim süreci ise bu kurallar bütünlüğü içerisinde kurulmalıdır. Bu şekilde yasal egemenliği elinde bulunduran üstün/amirin/yöneticinin bir karar alırken ve bunları uygularken kişisel olmayan bir düzene bağlı kalarak edimlerini yürütmesi beklenmektedir (Weber, 1995: 318). Yani bu yaklaşımın temelinde otoritenin kurallarına uyması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Zaten deontolojik yaklaşımın temellerini Kant'ın ödev ahlakı oluşturduğu düşünüldüğünde (Demirbaş, 2023: 316) bireysel davranışlara yön veren ve herkes için geçerli evrensel yasanın olması gerekmektedir. Nitekim evrensel bir yasa ahlaki bir yasa olacağından dolayı dünyadaki tüm akıl sahibi insanlar için geçerli olacaktır (Kant, 2018: 4). Dolayısıyla davranışların kayıtsız ve şartsız olarak yasa, kanuna, hak, ilke ve görev gibi kavramlarla tutarlı olması halinde etik olunacağı ve bir eylemin ahlaki olarak değerlendirilebilmesi için ise akıllı baz alan ahlak yasasına dayandırılması gerektiği öne sürülmektedir (Güner ve Özturan, 2022: 499; Esen, 2020: 300). Aynı zamanda yönetsel karar alma süreçleri adalet ilke ve usulleriyle bağlantılıdır. Adalet toplumsal eşitlik, kamu yararı ve yönetimde verimlilik gibi önemli birtakım yönetsel değerleri birleştiren bir kavram ve olgu olarak algılanmaktadır (Wittmer, 2019: 482-484). Bu etik yaklaşımında kamu yöneticileri, bütün karar alma süreçlerinde yazılı kurallara dayanarak hareket etmektedirler. Bunun için kamu yöneticilerinin yazılı kurallar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu kuralların fiili olarak uygulanabilmesi için yeterli beceriye sahip olması gerekmektedir (Svara, 2015).

Kurala dayalı etik yaklaşımını savunan teorisyenler arasında Immanuel Kant, John Rawls ve Robert Nozick yer almaktadır. Her üç teorisyenin ortak noktası liberal teoriyi ve liberal değerleri yer yer savunmalarıdır. Buna karşılık kamu yönetiminde etik konusunda da benzeştikleri ve ayrıştıkları noktalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda Şekil 1.'de kurala dayalı etik yaklaşımının savunucuları ve bu yaklaşımları açıkladıkları bazı anahtar kavramlar verilmiştir:

Şekil 1.

Aydınlanma geleneğinin en önemli savunucularından birisi olarak kabul edilen *Immanuel Kant* (Vatansever, 2022: 840) pragmatik ve ahlak yasalarını birbirinden ayırmıştır. Kant'ın kuramında görev icabı görevin bilinmesi (ahlak) ile görevin yerine getirilmesi (yasallık) arasında zorunlu bir hat çekilmelidir (Heller, 2006: 454). Ona göre ahlak yasasında anlam zihniyettedir. Pratik yasada ise eylemdedir. Bu yüzden resmi makamlar zihniyetten ziyade eylemi yükümlü kılmaktadır (Kant, 1994: 69). Eylemlerin bireysel istek ve arzuların ziyade kurula/yasalara göre gerçekleştirilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Kurallara göre sergilenen eylemler kesin ve nesneldir. Çünkü doğrudan doğruya yasa koyucunun belirtmiş olduğu kıstaslara göre hareket etmek pratik aklın kendisi olmakla beraber iyi istenci/niyeti içerisinde barındırır. İyi istenç/niyetle hareket edilmemesi yani yasa koyucu tarafından belirlenen kuralların dışına çıkılması salt pratik akıl ilkesine ve dolayısıyla ahlak yasasına aykırı gelmektedir (Kant, 2013: 58-62). Aslında Kant pratik akıldan türetilen ahlaki yasalar tarafından motive edilmiş ve evrensel olarak uygulanabilirliğinin olmasının etik açıdan değerli olduğunu belirtmektedir. Kısacası iyi niyetli olan insanların iyi eylemlerde bulunacağını öne sürmektedir (Koven, 2015). Aynı zamanda eylemlerin kurallara bağlı olarak duygusal olmadan rasyonel şekilde ortaya konulması demek ahlak yasalarına saygılı olunması anlamına da gelmektedir (Ürek, 2007: 192). Fakat kimi görüşler Kant'taki bu ahlakilik düşüncesinin kamu çalışanlarını birer ahlaki çalışan olmaktan uzaklaştırabileceğini ve onların dürüst, tarafsız, nezaketli çalışanlar olmalarını beklemenin bir hata olabileceği iddia etmektedir (Kayacı, 2022b: 176).

20. asrın önemli siyaset felsefesi teorisyenlerinden olan *John Rawls* bireylerin eşitlik ve özgürlük değerlerini kaybetmeden toplumun bütünleşmiş biçimde adil bir hayat sürmelerini odağına koymuştur (Bağder, 2020: 106). Kurumları toplumun temel yapısı ve kuralların kamusal sistemi olarak gör-

müştür. Bir kurumun belirli bir zaman diliminde ve mekânda faaliyetlerini kurallar sistemi belirlemektedir. Kurumun kamusal anlayışa uygun ve düzenli olarak icra ettiği ve bunları takip ettiği ölçüde var olacağını ve kurallara uygun biçimde görev yürüten kurumda adil, etkili ve tarafsız bir yönetimin olduğundan söz edilebilmektedir (Rawls, 2017: 84). Örneğin kamu görevini üstlenen birisi, desteğini almak istediği ve kendisine güven duyulmasını beklediği kitleye ve demokratik bir toplumun yürütülmesinde iş birliği yaptığı kişilere karşı sorumludur. Yani kamu görevindeki kişi, destek talep ettiği yurttaşlara karşı görevinin şart koştuğu ödevlerini yerine getirmeyi ve hakkaniyetli yaklaşarak yükümlülüğünü yerine getirmeyi kabul etmektedir (Rawls, 2017: 140). Keza Rawls'ın geliştirmiş olduğu "*hakkaniyet olarak adalet*" kavramı deontolojik etiği destekler niteliktedir. Yurttaşların farklı ideoloji, dini ve felsefi görüşlerinin ötesinde mutabık kalabilecekleri bir adalet anlayışının savunulmasından dolayı hakkaniyet olarak adalet metafizik bir kavramdan ziyade siyasal bir kavramdır. Ayrıca öncelikli olarak pratiğe dönük ve kamusal eyleme ilişkin bir yaklaşımdır. Hakkaniyet olarak adalet siyasal kültürün öz fikirleri tarafından oluşturulan bir yaklaşım olmasından dolayı modern anayasal demokrasilerde var olabilmektedir (Çırakman, 2002: 110). Eşitlik ve adalet için gerekli ilkeleri belirleyen Rawls, ilk ilkeye ifade ve din özgürlüğü gibi bütün vatandaşları kapsayan temel özgürlükleri yerleştirmiştir. "Fark ilkesi" olarak kavramsallaştırdığı ikinci ilkede ise sosyal yaşantıda en kötü durumlarda olanların sürekli olarak devlet tarafından destekleneceği anlamına gelmediği ve kişilerin kendi yaptıkları kötü eylemlerin düzeltilmesinin de yine devletin veya kurumlarının görevi olmadığını varsaymaktadır (Bağder, 2020: 115). Aslında fark ilkesinde daha ziyade ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin toplumun iyi durumda olan üyelerinin lehine işlemesi halinde müsaade edilmektedir (Koven, 2015). Kişinin içerisine düşmüş olduğu zorlu durumdan çıkabilmesi yine bireyin kendi çabasına bağlı olduğu için adil fırsat eşitliğinin kurulabilmesinde devletin sürekli destek sunması eleştirilmektedir.

John Rawls'ın ardından 20. asrın ikinci yarısından sonra siyaset felsefesi alanında öne çıkan figürlerden bir diğeri de *Robert Nozick* olmuştur. Bireysel özgürlükten adalet; adil bir düzenin nasıl tesis edilebileceğinden kaynakların dağıtımına kadar birçok felsefi sorunlar üzerine eğilen Nozick, devletin rolünün ancak bireyleri hırsızlıktan ve şiddetten korumak ve toplumsal sözleşmelere uyulmasını sağlamakla kısıtlı olması gerektiğine dikkat çekmiştir (Aras, 2022: 67). Hatta devletin görevlerini tatbik ederken "gece bekçisi" (minimal devlet) görüntüsü sergilemesini biraz daha ilerleterek "ultra-minimal" devlet kavramını ortaya atmıştır (Nozick, 2006: 59). Buna göre bireylerin hiçbir gurubun ya da kimsenin ihlal edemeyeceği hakları vardır. Bu haklar öylesine

kapsamlı ve güçlüdür ki devletin veya memurlarının neyi yapmayacakları sorusundan ziyade neyi yapacakları sorusunu gündeme getirmektedir (Nozick, 2006: 21). Diğer yandan Nozick, bireyin kendi yaşamını kendisinin tayin edebileceği ve dokunulmaz haklara sahip olduğunu öne sürmüştür. “*Bireyin kendi üzerinde hak sahibi olması*” olarak ilkeselleştirdiği bu anlayışta bireyin ve onun haklarının bir toplum içerisinde veya devlet nezdinde bir araç olamayacağını bu yüzden bireyin haklarının amaç olduğuna vurgu yapmıştır (Aydın, 2020: 254). Temel bireysel haklar arasında özgürlüklere müdahale edilmemesi, mülk edinme özgürlüğü, sözleşmelere taraf olma ve bunların icra edilmesi yer almaktadır. Bir liberteryen olarak Nozick, mülkiyet dağıtımında adaletin sağlanabilmesini iki şarta bağlamıştır. İlki, mülkiyetin ilk ediniminde adalet; ikincisi ise mülkiyetin kazanıldıktan sonra dağıtım sürecindeki adalettir. Ona göre toplumda büyük eşitsizlikler mevcut olsa bile, mülk ve malların dağıtımının, rıza gösteren insanlar arasında serbest bir değişimle sağlanması halinde adil olunabileceğine inanmıştır (Exdell, 1977). Adalet ve güvenliğin de dahil edildiği tüm mal ve hizmetler serbest piyasa marifetiyle sunulmakta; her türlü eylem ve işlem sözleşmelere dayandırılmakta ve bireysel rıza esas alınmaktadır.

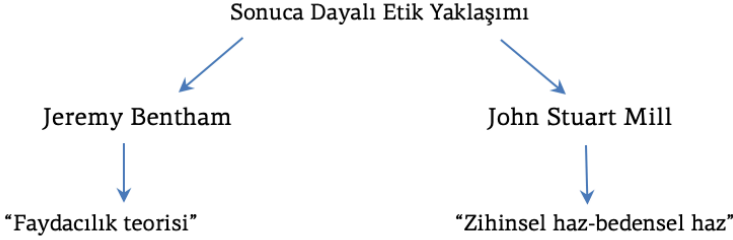
Sonuca Dayalı Etik Yaklaşımı (Teleoloji)

18. yüzyılda İngiltere’de faydacılık ismiyle ortaya çıkan bu etik yaklaşımı daha sonra çeşitli parçalara ayrılarak özellikle Amerika’da pragmatizm olarak tanımlanmaya başlamıştır (Macit, 2009: 84). Teleolojik etik olarak da adlandırılan sonuca dayalı etik, kurala dayalı etikten (deontolojiden) ayrılmaktadır. Çünkü teleoloji amaçlara ve hedeflere vurgu yapması nedeniyle, kurallardan ziyade eylemlerden kaynaklanan sonuçlar önem arz etmektedir. Bu yaklaşımın temel problematiği en yüksek iyiye erişmektir. Bu kapsamda teleolojik etiğin kapsamına yakınçağdan faydacılık ve ilkçağdan mutluluk etiği girmektedir (Cevizci, 2016: 226). Bir eylemin yanlış veya doğru olduğunu tek başına değerlendirmek mümkün olmayıp, bir eylemin iyi veya kötü olduğunun kararını vermek için eylemin yarattığı “sonuç” üzerine odaklanmak gerekmektedir. Örneğin bir hastayı iyileştirmek için iğne yapılması hastanın iyi olması için ortaya koyulan bir eylem iken; aynı iğneyi sağlıklı bir kişiye canını acıtmak için yapılması kötü bir eylem olarak görülmektedir (Esen, 2020: 299). Genel olarak teleolojik yaklaşımların ve özel olarak faydacılık yaklaşımlarının bir biçimi olan sonuççuluk, bir eylem için *a priori*³ gerekçe sağlayan hiçbir etik ilke olmadığını savunmaktadır. Aslında bir eylemi, sonuçlarına bağlı olarak doğru ya da yanlış olarak tanımlamak daha

3 Deneyle kanıtlanamayacak olgular.

doğrudur (Svara, 2015). Yani yapılan eylem sonucu itibariyle topluma fayda sağlaması gerektiğinden bahsedilebilmektedir.

Şekil 2.

Sonuca dayalı etik yaklaşımını savunan teorisyenler arasında 19. yüzyılda Anglo-Sakson gelenekten etkilenmiş olan Jeremy Bentham ve John Stuart Mill yer almaktadır. *Mill'e* göre bireyin eyleminin iyi amaçlara katkıda bulunduğu ölçüde iyi olduğunu ve bireyin toplum için iyi olanı amaçladığında iyi olacağını savunmuştur. Dolayısıyla toplumun iyi olması birey açısından faydalı bir durumdur (Aydın, 2013: 155). Sonuç odaklı veya teleolojik etik yaklaşımında da bireysel fayda/çıkar düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Hükümetlerin görevi ise bireysel faydaları tesis edecek araçları bir araya getirmek ve bunun için yönetsel davranış etiğini inşa etmektir (Pops, 2019: 196-197). Kamu tercihi teorisine yapılan vurgu nedeniyle; neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin ahlaki veya etik olduğu, ortaya çıkan sonuçların yararına göre değerlendirilmektedir (Oppenheimer, 1985: 249).

Faydacılık teorisinin ekol ismi olarak kabul edilen İngiliz sosyal bilimci *Jeremy Bentham*, eylemlerin insan refahını veya yararını artırdığı ya da azalttığı ölçüde doğru veya yanlış olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunan bir ahlak kuramı geliştirmiştir (Özkurt, 2013). Geliştirmeye çalıştığı etik yaklaşımı öznel ve soyut olan etik ilkelere değil aksine insan eyleminin gözlemlenebilir özelliklerine dayanmaktadır. İyinin kaynağının haz ve mutluluk olduğunu belirten Bentham hem bireyin hem de bireyler grubunun en büyük mutluluğunu tanımlayacak biçimde haz ve mutluluğun miktarının hesaplanabileceğini yani bu iki unsurun niceliksel olarak tasnif edilebileceğini belirtmiştir (Yayla, 2015: 95-96). Bentham'a göre tüm bireysel veya grup eylemlerinin ana hedefi, yararı en üst seviyeye çıkarmaktır. Öyle ki hem hukukun ve siyasetin hem de etiğin ortak çalışma alanında yarar ilkesinin olduğuna inanmaktadır. Çünkü hukuk ve siyaset devletin veya hükümetin görevi iken etik doğrudan bireylerin eylemleriyle alakalıdır. Ancak hem etik hem de siyaset ve hukuk mutluluğun edinilmesine hizmet etmek için görev

üstlenmektedir (Bentham, 2017: 20-21). Faydacılık daha çok bir eylemin yarattığı etkileri üzerine vurgu yapmaktadır. Bu yüzden bir eylemin sonuçları, o eylemin doğruluğunu veya yanlışlığını belirlemektedir (Geuras ve Garofalo, 2011). Yani bireyin, yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan bir eylemi gerçekleştirerek insanlığın yararına ve mutluluğuna katkı sunacak mahiyette olması halinde ahlaki bir tutumdan bahsedilmektedir (Koca, 2021: 84). Aksi durumda yani bireysel bencilliğin toplumun iyi amaçlara ulaşmasını engellenmesi için halkın eğitilmesinin ve kurumsal çevre ediniminin çare olabileceğini belirtmiştir. Eğitim sayesinde bireyler zihni yeterliliklerini artıracakları için mutlu olurlar. Kişinin kazandığı bu mutluluk başkaları için hayırhahlığa, sevgiye ve iyi niyete dönüşür. Bireysel bencilik ile toplumun genelinin iyi olması arasındaki farkı gidermenin ikinci yolunun ise kurumsal bir çevrenin yaratılması olduğundan bahseden Bentham, insanın bencil dayatmalarının toplumu yararlı amaçlara yönlendirebileceğini ve böylece başkalarına zarar verecek kişisel çıkarlara karşıt refleks geliştirilebileceğini belirtmiştir (Cevizci, 2010: 885).

19. yüzyılın en önemli siyaset filozoflarından bir diğeri de İngiliz düşünür *John Stuart Mill*'dir. Mill, faydacılık ilkesini daha liberal ve hümaniteren bir bakış açısıyla ele almıştır. Jeremy Bentham'dan etkilenen ve deontolojik ahlak anlayışını reddeden Mill, bireysel hazzın niceliksel olduğu kadar niteliksel ölçümlerinin de yapılabileceğine inanmıştır. Nitekim insan eylemlerinin temel motivasyon kaynağı hazdır. En fazla sayıda insanın en fazla mutluluğunu sağlayan düzenin en iyi düzen olduğunu ve erdemin amacının mutluluğun çoğaltılması olduğunu savunan Mill (1998: 17), Bentham'ın haz formülasyonundan ayrılmaktadır. Hazların niteliklerine göre tasnif edilmesinin mümkün olabileceğini düşünerek zihinsel yüksek hazların bedensel düşük hazlara kıyasla daha yüksek bir değer taşıdığı kanaatindedir (Yayla, 2015: 98). Zihinsel yüksek haz ile bedensel düşük haz arasında ayırım yaparak zihinsel hazzı bedensel haza öncelemiştir (Garofalo ve Geuras, 2006). Bu öncelik Mill'in düşüncesine göredir. Her çağda insanlar her iki haz sınıfına da eşit şekilde duyarlı kalmaya ve bunları birleştirmeye çalışsa da bu başarısız bir girişim olarak kalmış ve insanlar kasıtlı olarak bedensel veya zihinsel hazzın yalnızca birisinin peşinde olmuştur (Mill, 1998: 11). Nitekim ona göre zihinsel haz daha güvenli, daha az maliyetli ve daha kalıcı iken bedensel hazlar gelip geçicidir. İnsanlar her iki hazdan birisini tercih edebilir ancak zihinsel hazzı tercih eden bireyin yüksek ve değerli yetilere sahip olduğuna dair güçlü emareler bulunmaktadır (Aydar, 2023: 16). Bu nedenle bireyin kendi çıkarını sağlamak ve kamu görevlerini yürütebilmesi için daha ziyade zihinsel haza sahip olmasının gerek temsili demokrasinin gelişmesi gerekse demokrasi an-

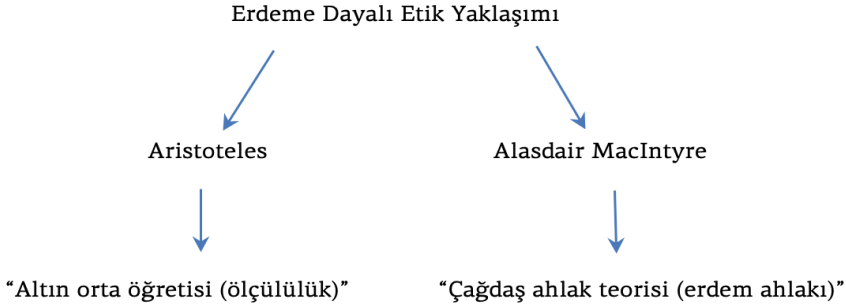
layışı ve liberal değerlere daha uygun düşmesi bakımından önemli olduğunu belirtmiştir. Yönetimde temsili sistemin oluşturulabilmesi için ön koşul ahlaki mükemmelliği ve erdemi yakalamaktır. Bunun için nitelikli ve entelektüel derinliğe sahip kişilerin yönetime gelmelerinin önü açılmalı bedensel hazlara daha fazla önem atfeden eğitimsiz kişiler ise eğitilmelidir (Bayram ve Çavuşoğlu, 2016: 415).

Erdeme Dayalı Etik Yaklaşımı (Erdem Etiği)

Arapça 'da "fazilet" kavramına karşılık gelen erdem, bireyin kendisi için iyi ya da asil olanı seçmek ve kötü veya bayağı olandan uzak durmak olarak anlaşılmaktadır. Yani aslında erdem, ahlaki kişisel özellik olup bu kişisel özellikler motivasyonlara ve davranışlara doğrudan yansımaktadır. Bireyin ahlaken erdemli olabilmesinin yolu ise toplum için önem arz eden çalışkanlık, şeref, merhamet, duygusal akıl ve adalet gibi ahlaki değerlere bağlı olmasından geçmektedir (Ocak, 2011: 81). Niteliksel olarak diğer etik yaklaşımlarından farklı olan erdem etiğinin odağında daha ziyade bireyin karakterinin bütünüyle veya bir kimsenin nasıl birey olabileceği sorunu yer almaktadır. Ayrıca bu etik yaklaşımında insanoğlu için ne tür bir yaşamın ideal olduğu sorusuna yanıt aranmaya çalışılmaktadır. Bu da bireylerin kişisel tercihleriyle ilgilidir. Deontolojik ve teleolojik etik yaklaşımlarıyla kıyaslandığında erdeme dayalı etik yaklaşımı, genellikle eylemin kendisinden çok eylemi yapana yani aktöre vurgu yapmaktadır. İyi işler yapmaktan ziyade iyi bir insan olmaya vurgu yapılmakta olup iyi eylemler erdemin işareti iken kötü eylemler ahlaksızlığın simgesidir (Koven, 2015).

Yönetimsel anlamda etiğin nihai amacı arzulanan amaçlara ulaşmak için eylemlerin etik teorilere ve etik davranış tecrübelerine dayandırılmasıdır. Bu ise her bir yönetici tarafından belirli aralıklarla alınan kararlar aracılığıyla gelişmektedir. Dolayısıyla etik karar alabilme becerisi dinamik bir karar alma süreci içerisinde uygulanabilmekte ve geliştirilebilmektedir (Cooper ve Wright, 1992). Hart (2019)'a göre bürokratların çift statüleri bulunmakta olup bir bürokratin esas yükümlülüğü kendisinin de bir vatandaş olarak erdemi aramasıdır. Buna ek olarak bürokratların mesleki yükümlülükleri de bulunmaktadır. Erdemli yöneticiler hiyerarşik olarak erdemi teşvik etmenin ahlaki bir yükümlülük olduğunun bilincinde olup buna göre göre tutum ve davranışlarını dizayn etmektedir.

Şekil 3.

Erdem etiğinin kökeni Antik Yunan filozofu Aristoteles'e dayanmaktadır. 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi ise Alasdair MacIntyre'dir (Cevizci, 2016: 238). *Aristoteles* etik yaklaşımını birey ve toplum için neyin iyi olduğunu bulma ihtiyacı üzerine inşa etmiştir. Ona göre iyi bir yaşam, erdemle uyumlu ve pratik akıl tarafından yönlendirilen bir yaşam olarak kabul edilmektedir. Çünkü insan hayatı boyunca bütün davranışlarını mutluluğa erişmek için ortaya koymaktadır (Pehlivan, 2023: 19). İki zıt uç (aşırılık-eksiklik) arasındaki arzu edilen orta noktayı ifade eden "altın orta" (ölçülülük) kavramı Aristoteles'in erdem yaklaşımının merkezinde yer almaktadır. Bir eylemi erdemli yapan durum onun aşırılıktan kaçınılarak gerçekleştirilmesiyle ilgilidir (Lawton ve diğerleri, 2013). Ölçülülük öğretisi yalnızca siyaseti konu edinmemekle birlikte yaşamın bütün alanlarında yayılması gerekmektedir. Fakat konu özellikle yöneticiler olduğunda ölçülülük öğretisi kritik öneme sahiptir. Çünkü iktidar bir kişinin, zümrenin, grubun veya oligarşik bir yapının aşırı isteklerine karşı boyun eğildiği politik bir düzen değildir. Hatta iktidarın halkın kendi kendisini yönetmesi veya halkın kendi üzerindeki iktidarı gibi iddialı söylemler her zaman doğru kabul edilmemektedir. Yani iktidar çoğunluğa hizmet eden bir araç olmadığı gibi halkın kendi kendisini yönettiği politik düzen de değildir. Bu yüzden yöneticiler, kendisini çoğunluk olarak kabul ettirmiş olan kesime düzenli olarak hesap verseler bile, bu kesimin diğer kesimlere baskı uygulama ihtimaline karşı hükümetin yetkilerinin kısıtlanması veya ölçülü yetkilere sahip olması önemlidir (Mill, 2022: 18). Buradaki ölçülülüğün ise aşırılıkların yasalarla törpülenerek kurulacak bir politik düzenle olabileceğini savunmuştur. Ölçülü kişi/aklı başında bir yönetici ise aşırılıkların yasalarla düzeltilmediği siyasal düzen içerisinde ılımlı politika icra eden entelektüel erdem sahibi kişidir (Coşkun, 2014: 269). Aristoteles iyi karakterin illaki doğuştan kazanılan bir yeti olmadığını belirtmiştir. Bunun geliştirilebilir olduğunu öne sürerek karakter eylemlerinin orta olma hallerini sakinlik, mertlik, güçlü karakterlilik,

utanmasını bilen, samimiyet, basiret, adalet, ciddiyet, insanlara karşı saygı ve ölçülülük olarak sıralamıştır (Aristoteles, 2020: 106). Aslında Aristoteles altın orta öğretisiyle mutluluk nasıl elde edilebilir sorusuna yanıt aramış ve her erdemli davranışın bir orta yolunun olduğunu belirtmiştir. Örneğin bir kavga esnasında çok cesaretli olmak gözü pek olmaya işaret ederken, aşırı korkak olmak zayıflık olarak düşünülmektedir (Polat, 2018: 45-46). Bu nedenle insanların erdemli yurttaş olabilmeleri için bu öğreti oldukça önem taşımaktadır. Devletlerin ve bağlı anayasalarının da bu öğretiye riayet etmesi beklenmektedir (Urhan, 2016: 220). Altın orta öğretisinden uzaklaşıldığında toplumsal eşitsizlikler derinleşebilir, iktidar gücü belli toplumsal sınıflar elinde toplanabilir, hiyerarşik düzen bozulabilir ve bu olumsuzlukların sonucunda yönetim şekli oligarşi ve tiranlığa evrilebilir (Aristoteles, 2013: 315-317). Bu nedenle altın orta öğretisi hem etik hem de siyaset ve yönetim için hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir (Ağaoğulları, 2009: 368-370).

Alasdair MacIntyre (2019) normatif bir etik teorisi olan erdem etiğiyle ilgilenmiş ve Aristotelesçi geleneği savunmuştur. Buna göre MacIntyre pratikleri içsel iyiler (*internal goods*) ve dışsal iyiler (*external goods*) olarak ele almıştır. İçsel iyiler, insan faaliyetlerinin tümü toplumsal olarak inşa edilmiş, tutarlı, iş birliğine dayalı ve bir o kadar da karmaşıktır. Yani bireyin elde edeceği başarı aslında toplum adına yapılmış olan bir iyiliktir. Bunun aksine dışsal iyiler ise, birey ne kadar çok özel mülkiyete sahipse toplumun geri kalanı daha az şeye sahip olacaktır. Ona göre siyaset tabanla ilgilenmelidir. Çünkü politik bir topluluk olabilmenin temeli adalet tasarımı hususunda toplumda pratik bir fikir birliğinin olması gerekmektedir. Bunun üzerinde toplumsal olarak uzlaşılabilecek değerler bütününün oluşturulup oluşturulamayacağı bir tartışma konusu iken politik seçimlerde her bir seçmenin kendi adalet anlayışını⁴ savunan adaya oy vermek istemesi bu tartışmayı sürdürmektedir (MacIntyre, 2019: 494-496). MacIntyre kişilerin sahip oldukları tutum, seçim, zevk ve tercihlerini belirleyen pratik iyileri içsel ve dışsal olarak ikiye ayırmıştır. Dışsal iyiler bir pratik içerisinde kazananlar kadar kaybedenlerin de hak sahibi olduğu rekabet nesneleridir. İçsel iyiler ise pratiğe katılan bütün bireylerin birbirlerine karşı üstün gelme mücadelelerinin ürünüdür (MacIntyre, 2019: 388-389). Ortak iyilik, adalet ve erdem için dışsal iyilerin yerine içsel iyilerin olmasını savunmuştur. Para, saygınlık, şöhrat, haz ve politik üs-

4 Burada seçmenin kendi adalet anlayışına yakın olmasından kastedilmek istenen oy verenlerin ekonomik kazanımlarıdır. Şöyle ki seçmenin kazanarak edindiği mal ve mülkü siyasetçilerin yüksek vergiler koyarak ya da orantısız şekilde topluma paylaştırması zengin kesimler açısından hoş karşılanmayabilir. Tam tersi durumda, ekonomik olarak yetersiz olan kesimler ise toplumdaki ekonomik kaynakların yeniden üleştirilmesini (bölüşürülmesini) isteyerek gelir ve fırsat dağılımında adil bir sistemin tesis edilebileceği konusundaki farklı görüşlerin var olmasıdır (MacIntyre, 2019: 495-496).

tünlük türündeki pratikler dışsal iyilere örnek olarak gösterilmektedir (Mutlu, 2018: 50). Dışsal iyiler de aslında erdemle ilintilidir ancak içsel iyilerden ayrı olarak herhangi bir erdeme sahip olunmadan da elde edilebilmektedir (Bayoğlu, 2010: 77). Dolayısıyla kişinin içsel iyiyi sürdürmesiyle tekml bir karaktere sahip olabileceği öne sürülebilir.

Sonuç

Kişisel tutumlar, yasalar ve erdemlilik hem kamu personelinin davranışlarını belirlemesinde hem de kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında etkili öğelerdir. Kişisel tutumlar ve erdemlilik, davranışların içselleştirilmesiyle ilgili iken; yasalar ise davranışların dışsal olarak belirlenmesiyle ilgilidir. Son kertede kamu kesimi çalışanlarının karar alma süreçlerinde ve alınan kararların yürütülmesinde kamu yararına uygun tutum ve davranışlarda bulunması gerekmektedir. Kamu sektöründe etik olgusunun kavranabilmesi için felsefi argümanlara ve teorik dayanaklara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Nitekim kamu etiğinin belirtilen paradigmalara kavranamaması durumunda, kamu personelinin kamusal yararı neden tesis etmesi gerektiğinin izahının kolay olmayacağı söylenebilir. Bu nedenle modern dönemin iki kilit ahlak teorisi olan deontolojik ve teleolojik teorileri ile erdeme dayalı etik yaklaşımları bağlamında kamu sektöründe etiğin ele alınması ihtiyacı hasıl olmuştur.

Deontolojik teoriye göre kamu kurum ve kuruluşları topyekûn vatandaşlara hizmet sunmakla yükümlüdürler. Bu yapılar bir yandan kendi kurumsal faydalarının peşindeyken diğer yandan kamusal yararı da artırmaya çalışmaktadırlar. Elbette tüm bu durumların gerçekleşebilmesi için yazılı kuralların anlaşılabilmesi ve bunlara bağlı kalınarak eylemlerde bulunulması kritik öneme sahiptir. Teleolojik teoriye göre, yapılacak olan bir eylemin olumlu ve olumsuz sonuçları birlikte göz önünde bulundurulmaktadır. Eğer eylemin olumlu sonucu, olumsuz yanlarından fazlaysa o eylemin ahlaken doğru olduğu varsayılmaktadır. Yani yapılan eylemden kamunun büyük bir kısmının fayda görmesi teleolojistlere göre ahlaki olarak değerlendirilmektedir. Erdeme dayalı etik teorisinde ise esas olan insanın ahlaki olarak iyiye yönelmesi ve ruhsal yetkinliğe sahip olmasıdır. Yani erdemli bireylerin ölçülülük, bilgelik, mütevazılık, doğruluk ve yardımseverlik gibi nitelikleri barındırması beklenmektedir.

Ödev ahlakı düşüncesinin ekol ismi Immanuel Kant kamu sektöründe çalışanların, ödev ve sorumluluklarını yerine getirirken iyi niyete sahip olmaları gerekliliğine odaklanmıştır. Ona göre tüm kamu görevlileri, kamusal mal ve hizmetlerin arzı aşamasında toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeli ve evrensel ahlak yasasına bağlı kalarak vatandaşlara kaliteli hizmet sunmalıdır.

İnsan davranışlarının evrensel ahlak yasalarıyla sınırlandırılması gerekliliği benimsenmiştir. Ahlaki ilkelerle insan davranışlarının sınırlandırılması düşüncesini bilhassa kamu personeli açısından değerlendirildiğinde yönetimde siyasallaşmanın ve yozlaşmanın önüne geçilebileceği çıkarımında bulunulabilir. Anayasal devletin sınırlı devlet olduğu ve bu sınırlılığı sağlayan ilkelerden birisinin de siyasal tarafsızlık ilkesi olduğu düşünüldüğünde bu ilkenin kamu personeli tarafından anlaşılması ve içselleştirilmesi yönetsel bozulmaları engelleyebilecektir (Arslan, 2002: 172). Nitekim iyi niyetle hizmet gereklerini yerine getiren personel işiyle ilgili bilgi sahibi olan, insan kaynağının nasıl yönetilmesi gerektiğini bilen, mevzuata hâkim, maddi çıkar elde etme amacı gütmeyen, bireysel hırs ve çıkar peşinde koşmayan rasyonel çalışandır. Zaten Kant, iyi niyetle yapılmış olan her türlü davranışı ahlaki olarak tanımlamıştır. John Rawls toplum olgusunun bir yandan karşılıklı fayda elde etmek için kurulan iş birliklerini temsil ederken diğer yandan farklı menfaat çatışmalarının yaşanması potansiyeline sahip bir yapıda olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle gündelik yaşamda hak, mal, servet ve özgürlüklerin dağıtılmasında sorunlar yaşanmaktadır. Söz konusu sorunların giderilebilmesi için birtakım toplumsal adalet ilkelerinin var olması gerekmektedir. İşte bu noktada adalet teorisinde Rawls, toplumsal avantajların adil bir şekilde pay edilebilmesinin ahlaki liyakatle olabileceğini savunmuştur. Bu durumun gerçekleşmemesi halinde, yani toplumun adaleti rasyonel düşünmeyip sezgisel ve romantik olarak şekillendirmeye başlamasıyla hakkaniyet olarak adaletten uzaklaşıp siyasi adalet de zedelenmektedir (Doğan, 2024: 159-160). Dolayısıyla toplumda ortak yurttaşlık, hakkaniyet, uzlaşma ortamı ve başkasına yardım etme isteği gibi siyasi erdemler yitirilmektedir. Bu da hakkaniyetli ve iyi yönetimin yani sosyal adaletin temellerini sarsarak demokratik işleyişi ahlaki yönden erozyona uğratmaktadır (Yüksel, 2006: 181-197.) Nozick birey hakları teorisine aslen minimal bir devletin varlığını ve bu aygıtın da salt olarak adalet ve yargı fonksiyonlarını yerine getirmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Devletin bu ana işlevlerinden başka misyonlar üstlenerek paternalist bir yapıya bürünmesi idarenin eylem ve işlemlerinde bireysel rızanın alınmamasına dolayısıyla meşruiyet sorununa yol açabilecektir. Ona göre siyasal otoritenin, kişi veya grup dayatmalarının bir hükmü olmayıp bireysel karar ve tercihler her şeyin üstünde yer almaktadır. Bu meyanda, Nozick'in birey hakları teorisinden hareketle yönetim temsili demokrasi ilkesiyle belirlenmektedir. Bu savdan hareketle yönetim kademelerinin bireyler tarafından şekillendirilmesi temsili bürokrasiyi güçlendirecektir. Fakat kamu yönetiminin işlevsel sorunları arasında sayılan kayırmacılık ve patronaj ilişkileri nedeniyle temsili bürokrasi müessesesi erozyona uğramaktadır. Bu neden-

le bireysel haklara birincil ölçüde önemin atfedilmesi ve temsili demokrasi müessesesinin güçlendirilmesiyle birlikte temsili bürokrasi yaklaşımının da yönetim anlayışı içerisine yerleşeceği ve bu bağlamda potansiyel etik sorunların asgariye inebileceği belirtilebilir.

Jeremy Bentham faydacılık teorisiyle aslında kamu çalışanlarının bireysel çıkar peşinde koştuklarını ancak kendi çıkarlarıyla birlikte farkında olmadan kamusal yararın da artmasına hizmet ettiklerini iddia etmiştir. Burada önemli olan faydanın bireysel ediniminden ziyade bireyin eylemleri sonucu bundan toplumun geniş kesiminin yararlanıp yararlanmadığıdır. Bireysel bencilliğin toplumsal iyinin önüne geçmemesi için bireyin eğitiminden bahsetmektedir. Bentham, bireyin eğitim görerek mutlu olabileceğini ve bunun topluma olumlu yansıyabileceğinden bahsetmiştir. Bu kapsamda yaklaşıldığında kamu personelinin gerek mesleğiyle ilgili teknik eğitimini almış olması gerek meslek yaşamı içerisinde hizmet için eğitimler alarak kamu hizmeti bilincinin gelişebileceği beklenebilir. Kamu çalışanının mesleğe girmeden önce ve girdikten sonraki süreçte kamuda etik olguyla ilgili alması gereken teorik bilgilerin ve pratik uygulamaların mesleki yeterliliğini artıracakı düşünülmektedir. Bu motivasyonun ise kamu hizmeti talep edenlere çeşitli sayıdaki hizmetlerin sunulmasıyla herkese en yüksek faydanın sağlanabileceği öne sürülebilir. Bentham hazzın niteliğinden çok niceliğiyle ilgilenmiş olmasından dolayı, bireysel ve toplumsal çıkar dengesinin sağlanması kaydıyla, vatandaşlara ihtiyaç duydukları çeşitli kamu hizmetlerinin sunulmasının kamusal çıkarın iyiye ve genel mutluluğa yönlenmesine hizmet edebileceğini iddia etmiştir. Kamu yönetimlerinin en nihai hedefleri arasında kamusal faydaya ulaşmak olduğu düşünüldüğünde; vatandaşın ihtiyaç duyduğu her türlü mal ve hizmetlerin kamu bürokrasisi ya da yönetimi aracılığıyla sunulmasıyla aslında toplumun geniş kısmına fayda sağlaması beklenmektedir. John Stuart Mill bedensel haz – zihinsel haz dikotomisine giderek kamu görevlilerinin zihinsel hazzı öncelemesinin önemine dikkat çekmiştir. Bunu önemli kılan şey ise bireyin işinde yetkin, donanımlı ve analitik düşünebilen bir çalışan olması gerektiği fikridir. Buradan hareketle Mill'in kamusal karar alma süreçlerinde liyakat ve ehliyet sahibi kişilerin bulunmasını yeğlediği anlaşılmaktadır. Yönetim süreçlerinde zihinsel hazzı sahip olanların, yani liyakat sistemine göre uzmanların göreve gelmesiyle temsili demokrasi güçlenebilecek ve yönetimde liyakat karşıtı eğilimler asgariye indirilebilecektir (Aydın, 2012). Zira bürokratik yönetimleri rasyonel kılan husus bu yapıların bilgi temelli idare edilmesidir.

Aristoteles'in altın orta öğretisiyle ölçülülük ilkesine gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. Modern bir hukuk devletinin işlerlik kazanabilmesi için

idarenin her türlü eylem ve işlemlerini her koşulda hakkaniyet ve hukuka aykırı olmadan ve ölçülü biçimde uygulaması gerekmektedir (Budak, 2022: 136). Dolayısıyla bu ilkeyle birlikte hem bireysel hak ve özgürlüklerin hukuka aykırı olarak kısıtlanması önlenmekte hem de idarenin kamu hizmetlerini yerine getirirken yasal sınırları ihlal etmesi olasılığının önüne geçilmektedir. MacIntyre içsel iyiliğin peşinden gidilmesini savunmuştur. Bu bakımdan ele alındığında günümüzde kamu personelinin kamu hizmetlerini dil, din, ırk, etnisite, cinsiyet ve kültür gibi farklılıklar gözetmeksizin tarafsız olarak ifa etmesi aslında vatandaşların özgürlüğünü ve eşitliğini gözetmektir. Dolayısıyla kamu personelinin yasalara uygun olarak kamu hizmetlerini nesnel biçimde yerine getirerek MacIntyre'in içsel iyiler ilkesi karşılık bulmuş olacaktır.

Ezcümle kamu yönetiminde etiğin kuramsal izlerinin takip edilmeye çalışıldığı çalışmada ele alınan teorisyenlerin argümanlarından yola çıkarak kamu hizmetlerinde belli başlı etik kodlar üretilebilir. Çalışma kapsamında kamu yönetimindeki etik kodlar ile kamusal hizmetlerde kamu çıkarının güçlendirilmesi; kamusal çıkarın artırılması için bireylerin hak ve özgürlüklerinin yasal güvence altına alınması ve kamu çalışanların keyfi muamelelerinin önüne geçilmesi; bireysel farklılıklar gözetilmeden bireylere adil, hakkaniyetli, eşit kamu hizmetlerine katılım hakkının tanınarak toplumsal adaletin kuvvetlendirilmesi; kamu çalışanlarına etik yönetim ilkelerinin aktararak kamu hizmetlerinin sunumunda personelin etik kavram ve olgusuna karşı hassasiyetinin artırılması ve nihayetinde kamu yönetiminde etik standartlara bağlı bir yönetim yaklaşımının benimsenmesi çıkarımları arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada kamu yönetiminde etiğin felsefi çerçevesi daha çok liberal düşünürler ve onların argümanlarına dayanılarak çizilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sınırlılığı ise araştırmacının felsefe eğitimi almamış olmamasıdır. Ancak bu sınırlılığın riskini en aza indirebilmek adına çalışmanın yönelimini en doğru şekilde ifade edecek anahtar terimler belirlenerek literatürde yer alan düşünürlerin teorileriyle ele alınmaya çalışılmıştır (Creswell, 2017: 112-116). Bu çalışmadan sonra araştırmacılara, kamuda etik nosyonunun farklı düşünce sistemleri bağlamında ele alınmasını ve farklı perspektifler dahilinde açıklama girişimlerinde bulunulması veya kamu personelinin hizmet sunumunda bu etik teorilerinden hangisini esas alacağı sorularına yanıt aranması önerilmektedir. Bu şekilde kamu yönetimi faaliyetlerinin profesyonel olarak uygulanmasında etik ve ahlak hakkında düşünebilme kabiliyetinin yükselebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M.A. (2009). *Kent devletinden imparatorluğa*. (Altıncı Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Akçakaya, M. (2016). Bürokrasi kuramları ve Türk Kamu Yönetiminde bürokratik sorunlar. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(3), 669-694.
- Akdeniz, İ. (2019). Yerel yönetimlerde etik kültürünün geliştirilmesi. *Sayıştay Dergisi*. 112(Ocak-Mart). 27-52.
- Akıllı, H.S., Çam, S., Kılınç, S., ve Kızılböğ, R. (2013). Kamu personelinin etik ihlallerine verdikleri önem derecesi ve etik ihlallerin bildirimi konusundaki görüşleri. *Sayıştay Dergisi*. 89(Nisan-Haziran), 5-33.
- Aktan, C.C. (2011). Devletin büyümesi ve devletin başarısızlığının anatomisi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 3(1), 29-49.
- Almagor, R.C. (2017). On the philosophical foundations of medical ethics: Aristotle, Kant, JS Mill and Rawls. *Ethics, Medicine and Public Health*. 3, 436-444.
- Aras, K. (2022). Liberal düşüncenin devlete bakış açısı: Robert Nozick'in siyasi felsefesi. *Enderun Dergisi*. 6(1), 66-85.
- Aristoteles (2013). *Politika*. (çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Aristoteles (2020). *Nicomachean Ethics*. (çev. W. D. Ross). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arsalan, Z. (2002). Anayasal devlet ve siyasal tarafsızlık. E. Fuat Keyman (Der.). *Liberalizm, devlet, hegemonya* içinde. (s. 148-174). İstanbul: Everest Yayınları.
- Ateş, H., ve Oral, B. (2003). Kamu yönetiminde etik: Kültürel temeller ve "örgütsel ruhçuluk" kuramı ekseninde bir analiz. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(1), 55-71.
- Aydar, S. (2023). John Stuart Mill'in ve etik mutluluk öğretisi. *Ağrı İslami İlimler Dergisi*. 13 (Aralık), 227-251.
- Aydın, A. (2020). Rawls ve Nozick: Bireysel haklar, tercihler ve yetenekler üzerine. *Kilikya Felsefe Dergisi*. 2(2), 247-262.
- Aydın, İ.P. (2016). *Yönetmel mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M. (2013). John Stuart Mill'in faydacı ahlakı. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15(28), 143-167.
- Aydın, N. (2012). Weberyen bürokraside liyakat ve Türk kamu bürokrasisinden bir kesit: 'Siyasetin bürokrasi ironisi'. *Sayıştay Dergisi*. 85(Nisan-Haziran). 51-67.
- Bağder, M. M. (2020). John Rawls'in adalet düşüncesinin oluşum şartları üzerine. *Felsefe Arkivi*. 53, 105-121.
- Bailey, K. S. (1964). Ethics and the public service. *Public Administration Review*. 24(4), 234-243.
- Bayoğlu, F. (2010). MacIntyre'in klasik Aristotelesçi erdem geleneğine ilişkin yorumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(2), 73-82.
- Bayram, A.K. (2005, Kasım). Modern etik ve siyaset. *Siyasette ve yönetimde etik sempozyumu* (s. 43-55) içinde. Sakarya Üniversitesi.
- Bayram, M. ve Çavuşoğlu, H. (2016). John Stuart Mill'in yararcı anlayışında özgürlük. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(16), 408-418.

- Bazela, M. (2020). How can liberalism thrive in the 21st century?. *Sociologica*. 35(99), 43-66.
- Bentham, J. (2017). *Yasamanın ilkeleri*. (çev. Barkın Asal). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Brito, J.D.S. (2010). Rights, duty and utility: From Bentham to Kant and from Mill to Aristotle. *Revista Iberoamericana de Estudios Utilitaristas*. 17(2), 91-105.
- Budak, C. (2022). Modern bir hukuk devletinin gereği olarak idarenin sorumluluğu. *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(2), 136-150.
- Butler, E. (2021). Özgür toplumun temelleri. (çev. Hakan Şahin). İstanbul: Liberus.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe tarihi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016). *Felsefeye giriş*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Cingranelli, D., Mark, S., ve Sadykova-DuMond, A. (2023). Democracy, capacity, and the implementation of laws protecting human rights. *Laws*. 12(6), 1-19.
- Cooper, L. T. ve Wright, N. D. (1992). *Exemplary public administrators: Character and leadership in government*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Coşkun, G.B. (2014). Çoğulcu demokratik sistemlerde Aristoteles mirası: İlimli siyaset anlayışı. *Cogito*, 78(Aristotelesçilik), 262-272.
- Creswell, W. J. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. (çev. Akif Avcu ve diğerleri.), İstanbul: EDAM.
- Çatır, O. (2019). Örgütsel etik değerler ve etik davranışın, örgütsel bağlılığa ve iş tatminine etkisi: Otel işletmeleri örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 10(1), 60-72.
- Çırakman, A. (2002). Bir meşruiyet sorunu olarak siyasal adalet: Rawls ve Höffe. E. Fuat Keyman (Der.). *Liberalizm, devlet, hegemonya* içinde. (s. 105-147). İstanbul: Everest Yayınları.
- Demir, F. (2014). Kamu yönetiminde etik: Tartışma ve birkaç örnek. *İnsan & İnsan*. 1(Yaz), 14-22.
- Demirbaş, Ç.E. (2023). İnsancıl müdahalenin kurucu felsefi dayanakları üzerine bir inceleme: Doğal hukuk, Kant ve deontoloji. *International Journal of Social Inquiry*. 16(1), 315-331.
- Demirci, Mustafa (2007). Kamu yönetimi etiğinin normatif temelleri. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Lütfi Şen (Ed.) *Kamu Yönetimi Yazıları* içinde. (s. 200-220). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Doğan, K. C. (2024). John Rawls'ta toplum sözleşmesi, adalet ve hakkaniyet kavramları: Ombudsman modeli kurmak. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*. 10(37), 157-174.
- Doğan, S., ve Karataş, A. (2011). Örgütsel etiğin çalışan memnuniyetine etkisi üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 37(Ocak-Haziran), 1-40.
- Emini, F. T. (2019). Türk kamu yönetiminde temel sorunlar. Hamza Ateş (Ed.). *Türk kamu yönetimi* içinde. (s. 137-167). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Eryılmaz, B. (2008). Etik kültürü geliştirmek. *Türk İdare Dergisi*. 459, 1-12.
- Eryılmaz, B. ve Biricikoğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*. 4(7), 19-45.
- Esen, D. (2020). Teleolojik ve deontolojik kuram bağlamında işletmelerin etik çalışmalarının analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. (19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Özel Sayısı). Aralık, 297-320.

- Exdell, J. (1977). Distributive justice: Nozick on property rights. *The University of Chicago Press*. 87(2), 142-149.
- Fejzullahu, A. ve Batalli, M. (2019). The role of ethics in public administration. *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*. 22(2), 267-278.
- Frederickson, H. G. (2015). Introduction. George H. Frederickson (Ed.). *Ethics and public administration* içinde. (s. 3-12). New York: Routledge.
- Garofalo, C. ve Geuras, D. (2006). *Common ground, common future: Moral agency in public administration, professions, and citizenship*, London: Taylor & Francis Group.
- Gedikkaya, F.G. (2022). Osmanlı devletinde etik sorunlar: Ahmed Cevdet Paşa'nın Tezahir'i üzerinden bir okuma. *SDE Akademi Dergisi*. 2(4), 130-154.
- Geuras, D. ve Garofalo, C. (2011). *Practical ethics in public administration*. Virginia: Management Concepts.
- Goss, P. R. (1996). A distinct public administration ethics?. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 6(4), 573-597.
- Gökçe, O., ve Örselli, E. (2011). Kamu yönetiminde etik ve etik dışı davranış algısı. *İş Ahlakı Dergisi*. 4(7), 47-63.
- Groen, P.J. (1981). Ethics and public administration. *Journal of Political Science*. 8(2), 134-137.
- Güner, F., ve Özturan, H. (2022). Immanuel Kant bir faydacı olabilir mi? Kant'ın, deneyci ahlak teorilerine yönelik eleştirileri. *Eskiye*. 47(Eylül). 489-516.
- Hart, K. D. (2019). Administration and the ethics of virtue. Terry L. Cooper (Ed.). *Handbook of administrative ethics* içinde. (s. 131-150). New York: Routledge.
- Hejka-Ekins, A. (2019). Ethics in in-service training. Terry L. Cooper (Ed.). *Handbook of administrative ethics*. (s. 79-104). New York: Routledge.
- Heller, A. (2006). *Bir ahlak kuramı*. (çev. Abdullah Yılmaz, Koray Tütüncü ve Ertürk Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kant, I. (1994). *Etik üzerine dersler-I*. (çev. Oğuz Özgüç). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kant, I. (2013). *Pratik usun eleştirisi: Toplu eserleri-3*. (çev. İsmet Zeki Eyuboğlu). İstanbul: Say Yayınları.
- Kant, I. (2018). *Ahlâk metafiziğinin temellendirilmesi*. (Yedinci Basım). (çev. İoanna Kuçuradi). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kavkalı, Z. ve Yeşiltaş, M. (2018). Etik örgüt kültürünün sorun bildirme davranışına etkisi: Ankara ilinde faaliyet gösteren dört ve beş yıldızlı otellerde uygulama. *Turizm Akademik Dergisi*. 5(2), 85-96.
- Kayacı, M. (2022a). Citizens' perceptions of public administration ethics, public service quality and politicization of public organizations: A study in Diyarbakır. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*. 31(2), 349-357.
- Kayacı, M. (2022b). Immanuel Kant'ın ahlak anlayışı bağlamında "kamu görevlileri etik davranış ilkeleri" olanaklı mıdır?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 33, 157-178.
- Kesgin, S. S. (2017). Onur, etik ve hesap verebilirlik. (çev. ed. Nail Özataş). *Kamu yönetimini tanımak* içinde. (s. 166-204). Ankara: Nobel Akademik.
- Koca, U. B. (2021). Jeremy Bentham'ın faydacı ahlakının temelleri ve ahlak eğitimi açısından değerlendirilmesi. *İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1), 81-103.
- Koven, G. Steven (2015). *Public sector ethics: Theory and applications*. London: Routledge.

- Lawton, A., Rayner, J., ve Lasthuizen, K. (2013). *Ethics and management in the public sector*. London: Routledge.
- MacIntyre, A. (2019). *Erdem peşinde: Bir adalet teorisi çalışması*. (çev. Muttalip Özcan). İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları.
- Macit, M. H. (2009). Teleolojik etik anlayışının deontolojik eleştirisi. *Kaygı*, 13, 83-91.
- Menzel, C. D. (2015). Research on ethics and integrity in public administration: Moving forward, looking back. *Public Integrity*, 17, 343-370.
- Mill, J.S. (1998). *Utilitarianism*. U.K: Oxford University Press.
- Mill, J.S. (2022). *Özgürlük üzerine*. (Dördüncü Baskı). (çev. Berkay Tartıcı). İstanbul: Kutu Yayınları.
- Mukhopadhyay, A. (2022). Ethics in public administration: A comparison of the past and the present. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=4078119>
- Mutlu, B. (2018). Alasdair Macintyre'in çağdaş sorunlar karşısında yeni Aristotelesçiliği. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1(Nisan), 39-63.
- Nawawi, Z. (2018). Ethics of public administration in the administration of governance in Indonesia. *Jurnal Ilmu Administrasi dan Studi Kebijakan*, 1(1), 1-10.
- Nozick, R. (2006). *Anarşi, devlet ve ütopya*. (çev. Alişan Oktay). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ocak, H. (2011). Bir ahlak felsefesi problemi olarak erdem kavramına yüklenen anlamın İlkçağ'dan Ortaçağ'a evrimi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar(11), 79-101.
- Ondrova, D. (2017). Challenges of modern public administration and ethical decision-making. *Rocznik Administracji Publicznej*, 3, 255-279.
- Oppenheimer, A. J. (1985). Public choice and three ethical properties of politics. *Public Choice*, 45(3), 241-255.
- Önen, S.M., ve Yıldırım, A. (2014). Kamu yönetiminde etik yönetimi: OECD ülkeleri örneği: *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 103-126.
- Övgün, B., ve Tosun, İ. (2018). Yönetime içkin etikten kamu etiğine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(2), 453-474.
- Özdemir, M. (2008). Kamu yönetiminde etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 179-195.
- Özkal-Sayan, İ. (2020). Etik ve kamu etiği: Eleştirel bir bakış. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 12(2), 147-174.
- Özkurt, H. (2013). *Jeremy Bentham'ın faydacı ahlak ve hukuk teorisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Pehlivan, M. (2023). Modern insanın vahşiliğinin Aristoteles'in erdem kuramı bağlamında aşılması üzerine. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(12), 18-24.
- Polat, A. E. (2018). *Aristoteles'in poetika'sının sanat ve etik ilişkisi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pops, M. G. (2019). A teleological approach to administrative ethics. Terry L. Cooper (Ed.). *Handbook of administrative ethics* içinde. (s. 195-206). New York: Routledge.
- Rawls, J. (2017). *Bir adalet teorisi*. (çev. Vedat Ahsen Coşar). Ankara: Phoenix.
- Resnik, D. (2008). Philosophical foundations of scientific ethics. Erişim adresi: https://www.thphys.uni-heidelberg.de/~stamatescu/DIDEPG/SoSe22/TEXTE_PE_1/resnik_ws_ph-yet2.pdf.

- Romanelli, M. (2023). Advancing ethics within public administration. *Global Ethics -Key of Sustainability*. 19, 1-11.
- Shafritz, J.M., Russell, E.W., ve Borick, C.P. (2011). *Introducing Public Administration*. (Seventh Edition). U.K: Pearson Education.
- Šimonis, M. (2017). The role of judicial ethics in court administration: From setting the objectives to practical implementation. *Baltic Journal of Law & Politics*. 10(1), 90-123.
- Songklin, P. (2016). Ethics in public administration: Theoretical foundation. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 84, 390-393.
- Svara, H. J. (2015). *The ethics primer for public administrators in government and nonprofit organizations*. Burlington: J.&B. Learning.
- Taş, İ. E., ve Korkmaz, H. (2023). Kamu yönetiminde etik kültürünün geliştirilmesi ve kamu görevlileri etik kurulu. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 13(1), 301-324.
- Urhan, V. (2016). Aristoteles'in siyaset felsefesinde anayasal yönetim. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. 27(Güz), 212-230.
- Usta, A. (2010). Kamu görevlisinin etik amaç ve ahlaki yükümlülüğüne yönelik bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*. 468(Eylül), 159-181.
- Usta, A. (2011). Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2), 39-50.
- Usta, S., ve Yıldırım, A. (2023). Türk Kamu Yönetiminde etik ilke ve değerlerin Kutadgu Bilig üzerinden okunması. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*. 6(4), 1118-1129.
- Ürek, O. (2007). Kant'ta etik değerler olarak özgürlük ve saygı. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(13), 189-197.
- Vatansever, S. (2022). Kant'ın aydınlanma anlayışı: Tarihi arka planı ve aydınlanmada eğitimin rolü. *Kaygı*. 21(2), 838-880.
- Weber, M. (1995). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı*. (çev. Özer Ozankaya). Ankara: İmge Kitabevi.
- Wittmer, D.P. (2019). Ethical decision-making, Terry L. Cooper (Ed.). *In handbook of administrative ethics* içinde. (s. 481-507). New York: Routledge.
- Yayla, A. (2012). Anayasacılık, anayasal demokrasi ve ideolojiler. *Liberal Düşünce Dergisi*. 66(Bahar), 13-22.
- Yayla, A. (2015). *Liberalizm*. (Yedinci Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldırım, A. (2024). Kamu görevlileri etik kurul kararları üzerinden kamu yönetiminde etik kültürünü okumak. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (İNİJOSS). 13(1), 1-20.
- Yılmaz, A. (2009). Felsefenin sunduğu bir imkân olarak uygulamalı etik. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. 19-20 (Ahlak), 67-78.
- Yüksel, C. (2006). Kamu yönetiminde etik ve Türk kamu yönetiminde etik hakkında yeni yasal düzenlemeler. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. 100(64), 167-212.
- Zengin, M.A. (2020). Epistokrasinin analizi ve demokrasiye katkıları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 43, 1-22.